

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
УКРАЇНИ

ПАВЛІЙ Назарій Іванович

УДК 351:504.03:330.34

**МЕХАНІЗМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ
ПОЛІТИКИ**

25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

Харків – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті цивільного захисту України.

Науковий керівник:

доктор наук з державного управління, доцент
КОВРЕГІН Володимир Володимирович,
Національний університет цивільного захисту
України, перший проректор.

Офіційні опоненти:

доктор наук з державного управління, професор
БИРКОВИЧ Тетяна Іванівна
Київський національний університет культури і
мистецтв,
професор кафедри інформаційних технологій

доктор наук з державного управління, професор
КАРТАШОВ Євген Григорович
Державний заклад вищої освіти «Університет
менеджменту освіти» Національної академії
педагогічних наук України,
завідувач кафедри публічного управління і
проектного менеджменту.

Захист відбудеться «18» лютого 2021 р. об 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.707.03 Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61024, м. Харків, вул. Лермонтовська, 28, зал засідань (1-й поверх).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61023, м. Харків, вул. Чернишевська, 94.

Автореферат розісланий «18» січня 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.С. Грабар

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку, високої якості життя і здоров'я людей можливо тільки за умови проведення ефективної екологічної політики, координації діяльності в екологічній сфері з урахуванням довгострокових завдань розвитку. Загострення екологічної ситуації у багатьох регіонах України посилює значущість обліку територіальних аспектів використання природних ресурсів і охорони навколишнього середовища (ОНС).

Забруднення навколишнього середовища (НС) займає одне з перших місць серед причин захворюваності і смертності населення, будучи одним з найважливіших чинників депопуляції в Україні. Усе це, у свою чергу, свідчить про неефективність державної екологічної політики (ЕП), що проводиться. В той же час державна екологічна політика покликана виражати інтереси усього населення країни і бути основою і необхідним каталізатором розвитку.

Особливо актуальною проблема вибору моделі взаємовідносин між розвитком економіки і забезпеченням її екологічної безпеки стала для України останніми роками у зв'язку з необхідністю усебічної і негайної модернізації економіки і формуванням комплексного механізму державного управління екологічним розвитком. Загострення екологічних проблем підвищує вимоги до прийнятого Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» потребує впорядкування і управління природокористуванням в довгостроковій перспективі. У зв'язку з цим стає насувною необхідність вироблення ефективної стратегії природоохоронної діяльності в державі. Екологічні наслідки будь-якої господарської діяльності виникають і проявляються в першу чергу на конкретній території. Переважно локальний характер антропогенного впливу на процеси відтворення природних ресурсів і стан НС вимагає пошуку шляхів ефективного рішення екологічних проблем з урахуванням як особливостей природних чинників і умов території, так і специфіки виробничої і просторової структури її господарства.

Дослідженню проблем державного управління в галузі охорони навколишнього середовища та екології, присвячені роботи вітчизняних і зарубіжних учених В. Бакуменка, Т. Биркович, В. Голуб, В. Дзюндзюка, С. Домбровської, О. Іваницької, Є. Карташова, О. Кілієвича, В. Князева, А. Мерзляк, О. Мордвінова, Ю. Сурміна та інших.

Пошуку шляхів вирішення проблем глобального управління, розробці проблематики сталого екологічно безпечного розвитку присвячені роботи Р. Абдеева, Ю. Арського, Х. Барлибаєва, Дж. Белл, Л. Брауна, Г. Брундтланда, Е. Вайцзеккера, А. Вебера, В. Вернадського, К. Гофмана, В. Іноземцева, Д. Медоуза, Н. Реймерса, Дж. Стігліца, Т. Сендлера, глобальні питання охорони навколишнього природного середовища розглянуто в роботах М. Бринчука, С. Боголюбова, Т. Бельської, М. Васильєвої, Т. Захарченка, К. Ситника, Ю. Шемшученко, А. Яблокова та ін.).

Значний внесок у розробку проблеми забезпечення екологічної безпеки зробили С. Байдаков, І. Драган, А. Герасимов, М. Заліханов, О. Крюков, К. Лосєв, С. Майстро, Г. Сєров, В. Смишляєв, О. Лазор, А. Омаров, Л. Мельник, А. Надежденко, Я. Радиш, В. Тищенко, А. Шмаль, а технологічні аспекти екологічної безпеки було розглянуто в роботах – В. Андропова, О. Колєнова, Г. Пантелет та інших дослідників.

Проте ступінь дослідження проблеми державного управління розвитком екологічної політики наразі залишається недостатньо розкритою, праці з цієї проблематики розрізнені, методологічно необ'єднані, у них відсутня єдина цілісна наукова державно-управлінська теорія. Сучасні дослідники зосереджують увагу переважно на окремих проблемах, а питання перетворення України на державу з точки зору формування ефективної екологічної політики ще не стало предметом всебічного науково-практичного вивчення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах науково-дослідної роботи «Розробка наукових основ державного управління у сфері безпеки ринку соціально-економічних послуг України з точки зору цивільного захисту» (державний реєстраційний номер 0112U002587), що розробляється навчально-науково-виробничим центром Національного університету цивільного захисту України. Конкретно дисертантом проаналізовано заходи удосконалення механізмів державного управління формуванням екологічної політики.

Мета і завдання роботи. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів державного управління формуванням екологічної політики.

Досягнення визначеної мети зумовило необхідність вирішення наступних завдань:

- охарактеризувати соціально-економічний розвиток державного управління природоохоронною діяльністю;
- систематизувати зарубіжний досвід впровадження механізмів державного управління екологічної політики;
- проаналізувати організаційний механізм державного управління екологічної політики;
- обґрунтувати шляхи ефективного впровадження фінансового механізму державного управління екологічної політики;
- окреслити стратегічні напрями удосконалення організаційного механізму державного управління охороною довкілля;
- визначити основні напрями формування комплексного механізму державного управління екологічної політики.

Об'єкт дослідження - державне управління формуванням екологічної політики.

Предмет дослідження – механізми державного управління формуванням екологічної політики.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи становлять загальнонаукові прийоми досліджень і спеціальні методи, що ґрунтуються на

сучасних наукових засадах управлінської, економічної і споріднених з ними наук.. В основу методології дослідження було покладено системний підхід, методологічна специфіка якого визначається тим, що він орієнтує дослідження на розкриття цілісності об'єкта і механізмів, що її забезпечують, на виділення різноманітних типів зв'язків складного об'єкта і зведення їх у єдину теоретичну картину. Автором використано низку наукових методів, зокрема: гіпотетико-дедуктивний метод формування методології дисертаційного дослідження, який дав змогу сформулювати гіпотезу дослідження, побудувати евристичні моделі охарактеризувати понятійний апарат державного управління формуванням екологічної політики.

Дедуктивний доказ висунутої гіпотези дослідження не тільки підтвердив правильність формування його методології, справедливості висновків, а й дав можливість також висунути й верифікувати практичні рекомендації з удосконалення досліджуваного об'єкта; структурно-функціональний аналіз, сутність якого полягає у виділенні елементів системи механізмів державного управління формуванням екологічної політики, ряд порівняльних методів, що надали можливість аналізу стандартів державного управління формуванням екологічної політики; статистичний метод, що дав змогу розкрити реальні й точні факти стану досліджуваного об'єкта; прогностичний метод, за допомогою якого визначено більш віддалені перспективи його розвитку; теоретико-концептуальний метод, що визначив напрям дослідження, втілений в аналізі функцій, структури та параметрів об'єкта, та дав змогу позначити, осмислити, описати та порівняти роль механізмів державного управління формуванням екологічної політики, уточнити їх функції в діяльності кожної з підсистем, оцінити результати управлінського впливу, виявити перспективи й механізми.

Інформаційну базу дисертаційного дослідження становили нормативно-правові акти, праці зарубіжних і вітчизняних учених, Інтернет-ресурси, статистична інформація Державного комітету статистики України та інших центральних органів виконавчої влади.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні наукового завдання щодо розвитку теоретичних засад та обґрунтування науково-прикладних рекомендацій з удосконалення механізмів державного управління формуванням екологічної політики.

Найсуттєвіші результати дисертаційного дослідження, які містять наукову новизну, полягають у тому, що:

вперше:

обґрунтовано комплексний механізм державного управління формуванням екологічної політики і розширений інструментарій аналізу еколого-економічних взаємодій, який, на відміну від відомих підходів, дозволяє здійснити прогнозування різних сценаріїв розвитку соціо-еколого-економічних систем, врахувати широке коло екологічних проблем і міри попереджувального характеру з дотримання екологічних вимог. Тим самим він дозволяє отримати комплексну соціо-еколого-економічну оцінку стану територій і забезпечує

інформаційну базу для більше обґрунтованих управлінських рішень в екологічній сфері відповідних територій;

удосконалено:

системи вдосконалення фінансового механізму державного управління, до яких в першу чергу віднесені заходи відновленню інституту екологічної експертизи; розробці адекватної системи екологічного нормування і переходу на принцип найкращих доступних технологій; обліку організаційних аспектів управління природоохоронною діяльністю; посиленню системи екологічної відповідальності, що склалася; розробці і впровадженню інноваційних інструментів в екологічній сфері, включаючи стимулювання використання екологічно чистих технологій, переорієнтації фінансування на «зелені» інвестиції та ін.

визначення порядку функціонування та розвитку організаційного механізму державного управління охороною довкілля, що покликаний вирішити основні протиріччя у відносинах між людиною та навколишнім природним середовищем у контексті реалізації нової державної політики, яка, з одного боку, тісно пов'язана зі становленням основних напрямів деєкологізації державного управління і актуальних сучасних екологічних проблем., а з другого – базується на обліку еколого-економічних взаємодій при прогнозуванні розвитку території і дозволяє здійснити усебічний і досить детальний аналіз екологічних наслідків реалізації господарських рішень з урахуванням специфіки просторового, виробничого, організаційно-технологічного і управлінського аспектів формування екологічної ситуації в регіоні;

набуло подальшого розвитку:

систематизація зарубіжного досвіду впровадження механізмів державного управління формуванням екологічної політики, як тенденція якісної трансформації систем екологічного управління в умовах становлення мережевого суспільства сталою розвинутою в межах розробки й упровадження ефективних організаційного, економічного та фінансового механізмів забезпечення екологічної безпеки навколишнього середовища, що передбачають визначення факторів, які впливають на екологічну ситуацію, основних проблем і протиріч у цій сфері, а також прогнозування та використання інноваційних систем «екологічного» управління;

методичні основи аналізу впливу екологічних чинників на формування і соціально-економічний розвиток державного управління природоохоронною діяльністю, особливістю яких є комплексний облік причинно-наслідкових зв'язків від джерел впливу до його видів, подальших змін в стані природного середовища і наслідків змін. Показано, що мінімізація негативного впливу на навколишнє середовище можлива лише на основі взаємозв'язку екологізації економіки і екологізації інструментів управління;

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення й висновки дисертації можуть використовуватися фахівцями під час написання підручників і навчальних посібників, створення навчально-методичної

літератури; в роботі органів державної влади у процесі державного управління формуванням екологічної політики.

Теоретичні напрацювання автора стосовно впровадження механізмів державного управління формуванням екологічної політики, як тенденція якісної трансформації систем екологічного управління використовуються в роботі Хустської районної державної адміністрації Закарпатської області (довідка про впровадження від № 021/07-57 від 25.08.2020), наробки стосовно формування фінансової складової розробки екологічної політики використовуються в практичній роботі Міжгірської районної державної адміністрації Закарпатської області (довідка про впровадження № 009/05-123 від 27.10.2020 р.), а також в роботі Національного природного парку “Зачарований край” Закарпатського обласного управління лісового та мисливського господарства (довідка про впровадження № 135/03-148 від 28.11.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Теоретичні обґрунтування, практичні рекомендації, висновки, пропозиції та рекомендації, у тому числі й ті, що характеризують наукову новизну, мету й завдання, методичні підходи до їх вирішення, теоретичну цінність роботи та практичне значення одержаних результатів, отримані здобувачем особисто в ході дослідження.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дисертації доповідались і обговорювались на конференціях, конгресах і семінарах, зокрема: VII Міжнародній заочній науково-практичній конференції «Формування ефективних механізмів державного управління та менеджменту в умовах сучасної економіки: теорія та практика» (м. Запоріжжя, 2019 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика» (Харків 2019 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Публічне управління в системі координат: демократія, децентралізація, місцеве самоврядування», (Мелітополь, 2019), Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика» (Харків 2020 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано в 10 наукових працях, у тому числі 7 статей у наукових фахових виданнях, із них 1 – стаття в зарубіжному виданні, 4 – тези конференцій. Загальний обсяг публікацій автора за темою дослідження – 3, 65 др.арк.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації 246 сторінок. Обсяг основного тексту становить 199 сторінок. Список використаних джерел включає 373 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено стан її наукової розробки, з'ясовано зв'язок із науковими програмами, планами, темами,

визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про їх апробацію й оприлюднення.

У першому розділі – *«Теоретичні основи формування державного управління екологічної політики»* – охарактеризовано соціально-економічний розвиток державного управління природоохоронною діяльністю, визначено взаємодії в соціо- економічній системі антропогенного впливу на екологічну політику, та проаналізовано екологічні чинники при прогнозуванні системи державного управління природоохоронної діяльності.

Проаналізовані в історичному аспекті уявлення про роль природного середовища в житті людського суспільства свідчать про те, що вони зазнавали істотні зміни, залежно від яких на різних етапах розвитку громадського виробництва формувалися і різні парадигми у сфері взаємодії суспільства і природи. Світова екологічна криза, що позначилася в другій половині ХХ століття привела до усвідомлення необхідності зміни техногенної моделі соціально-економічного розвитку (тобто природоємної і природоруйнівної), переходу від споживчого відношення до природи зі сторони суспільства до її зберігання, порівняння необмежених потреб суспільства в природних умовах і ресурсах з асиміляційним потенціалом природного середовища. У основу нової моделі лягла КСР, що розглядається як системна єдність живої природи, економіки і людини. На основі короткого огляду основних етапів становлення Концепції стійкого розвитку узагальнені методологічні основи суті стійкого розвитку і обґрунтована роль екологічного чинника в економічному розвитку. Показана необхідність стратегічної оцінки впливу на НС, що враховує синергетичний ефект господарської діяльності, а також реалізації принципу не перевищення асиміляційних можливостей НС при веденні господарської діяльності. Сучасні екологічні виклики і загрози ставлять перед суспільством нові завдання і вимагають вибору нових пріоритетів, які ґрунтуються на принципах «зеленої» економіки, відповідно до яких економічне зростання і підвищення добробуту людей повинні відбуватися при одночасному зниженні негативного впливу на НС. Іншими словами, економічне зростання та екологічна безпека є взаємодоповнюючими стратегіями.

Запропоновані методичні основи вивчення антропогенного впливу на НС і виявлення можливих проявів наслідків таких дій дозволили акцентувати увагу на «ланцюгових реакціях», що відбуваються в природному середовищі, завдяки яким зміни в її стані поширюються як у рамках окремих екосистем, так і біосфери в цілому, а також запропоновано класифікацію видів прояву наслідків впливу господарства і населення на НС і намічені основні цілі і напрями аналізу наслідків впливу антропогенної діяльності на НС.

На основі обґрунтування значущості обліку територіальних аспектів використання природних ресурсів і охорони навколишнього середовища запропоновані методологічні і методичні основи формування еколого-економічних взаємодій в структурі регіонального господарського комплексу. Дано уявлення про регіон як територіальну соціально-еколого-економічну

систему, для якої характерна наявність тісного взаємозв'язку економічних, соціальних і природних елементів окремої території. Проаналізовані проблеми пов'язані з екологічними проблемами та характером розміщення виробництва, особливостями і масштабами господарської діяльності на окремій території. Показано, що на рівні регіону еколого-економічні взаємодії не тільки набувають особливої актуальності, а й для їх регулювання є найкращі можливості при розробці та реалізації програм соціально-економічного розвитку та обґрунтування інвестиційної політики.

Забезпечення стійкого регіонального розвитку як одного з шляхів усунення сучасних екологічних загроз вимагає екологізації господарської діяльності за різними напрямками, що передбачають неухильне і послідовне впровадження систем технологічних, управлінських, правових і інших рішень, та дозволяють підвищувати ефективність використання природних ресурсів разом з поліпшенням (чи хоч би збереженням) якості НС. Успіх екологізації економіки багато в чому залежить і від екологізації економічних інструментів управління і вдосконалення їх інституціональної підтримки.

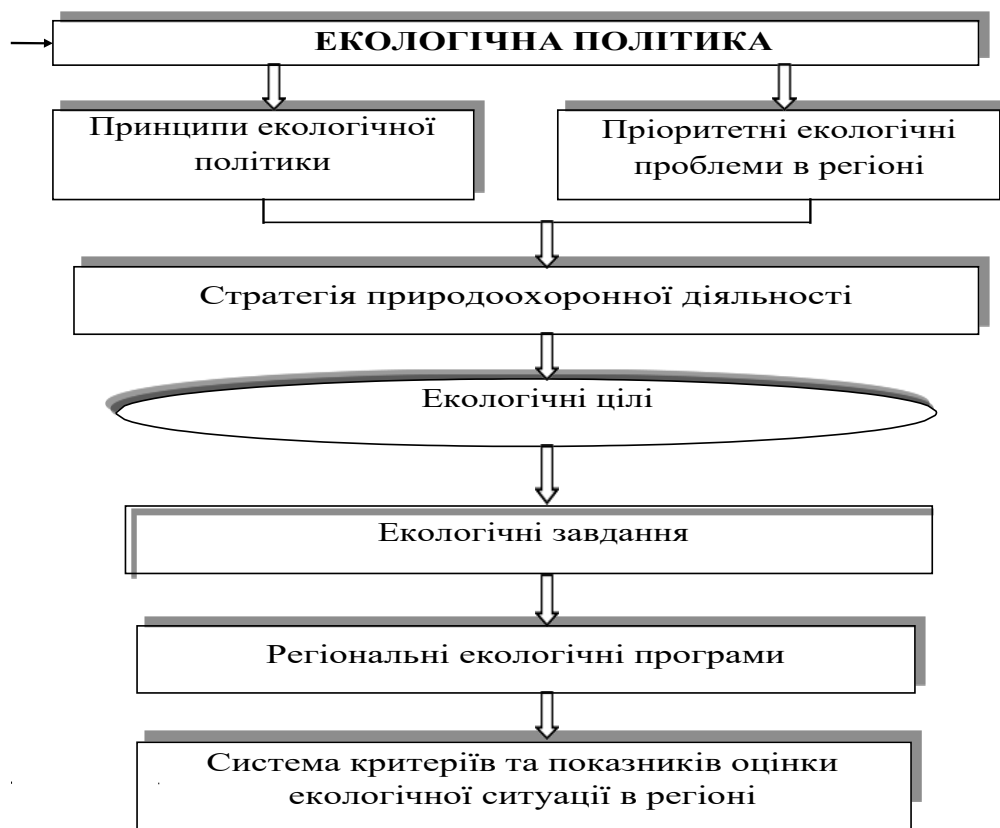

Рис.1. Схема формування екологічної політики в регіоні

Викладений підхід може також служити методологічною основою для формування екологічної складової в концепції «зеленої» економіки в розрізі досягнення стійкого розвитку за допомогою впровадження ідей «розумного» регіону. Державне управління формуванням екологічної політики (ЕП) є системою заходів, що проводяться державними органами з метою забезпечення

екологічної безпеки соціально економічного розвитку країни. Вона включає планування і здійснення заходів, спрямованих на досягнення цілей, пов'язаних зі збереженням і поліпшенням стану НС (включаючи природні ресурси) і здоров'я людей. Таким чином, екологічна політика є цілеспрямованою системною діяльністю держави в області використання природних ресурсів і охорони навколишнього середовища, в якій ключова роль належить організаційному, управлінському аспекту.

У другому розділі - *«Аналіз механізмів державного управління формування екологічної політики»* - систематизовано зарубіжний досвід впровадження механізмів державного управління екологічної політики, здійснено оцінку фінансового механізму державного управління забезпечення екологічного розвитку, обґрунтовано напрями впровадження організаційного механізму державного управління екологічної політики.

Основні умови формування державної ЕП передбачають передусім вироблені суспільством принципи ЕП і урахування специфіки екологічних проблем в регіоні, що у свою чергу, дозволяє встановити їх пріоритетність на тому або іншому рівні територіального управління. Основою ЕП виступає розробка стратегії природоохоронної діяльності, вибір варіанту якої в кожному регіоні визначається його просторовими, виробничими і організаційно-технологічними особливостями.

Аналіз зарубіжного досвіду формування державної екологічної політики свідчить про все більше усвідомлення зростаючої потреби інтегрувати екологічні цілі в механізм господарювання, про активізацію природоохоронної діяльності в розвинених країнах, що обґрунтовано в системі об'єктивної оцінки екологічних наслідків виробництва і споживання, широкого використання платежів і податків і інших економічних заходів. Взаємозв'язок економічних і екологічних проблем показує на необхідність використання як переваг ринкового механізму, так і заходів державного управління для забезпечення екологічно збалансованого розвитку економіки.

При цьому серед методів державної екологічної політики все більші переваги віддаються не стільки заходам обмежувального характеру, скільки стимулюванню зусиль з поліпшення стану НС. Серед таких методів виділяються урядові субсидії, позики і пільгові позики, заставні вкладення; прискорена амортизація; екологічні і еколого-орієнтовані податки (в т. ч. транспортні і енергетичні); платежі і штрафи за скидання і викиди забруднюючих речовин; платежі за розміщення твердих відходів; адміністративні платежі (за видачу ліцензій, формування систем компенсації або екологічних квот та ін.); збори екологічного характеру (на екологічно «брудну» продукцію і небезпечні відходи); платежі за використання природних ресурсів; різного роду податкові пільги, стимулюючі зниження негативного впливу на НС, у тому числі за допомогою впровадження екологічних інновацій і інвестування в екологічно безпечні і ресурсозберігаючі технології. Додатковий податок з прибутку підприємств, що випускають екологічно шкідливу продукцію або що застосовують екологічно небезпечні технології;

екологічне страхування; державні інвестиції на природоохоронні заходи і державні закупівлі товарів природоохоронного призначення; дотації від держави і інші інструменти.

Останніми роками формування економічного механізму природокористування в розвинених країнах характеризується зміщенням акцентів з адміністративних на економічні, і особливо стимулюючі, методи екологічного регулювання і посиленням ролі чисто ринкових регуляторів типу ринку прав на забруднення і супутню йому інфраструктуру. Основне призначення економічних методів полягає в забезпеченні стимулювання природоохоронної діяльності, включаючи впровадження природозберігаючих і екологічно безпечних технологій, а також пошук шляхів мінімізації витрат, необхідних для досягнення бажаного стану НС.

Економічний механізм державного управління включає, як правило, наступні економічні і фінансові заходи.

1 Збори за екологічні послуги, призначені зазвичай для відшкодування витрат, пов'язаних з наданням різного роду екологічних послуг окремим споживачам або громадськості. Подібні платежі часто зустрічаються у водному секторі і в управлінні відходами. Ці платежі стягуються зазвичай місцевою владою для покриття витрат за колективні послуги в екологічній сфері.

2 Збори або податки на товари, що накладаються на продукцію, що створює забруднення в процесі її виробництва, споживання або утилізації (наприклад: добрива, пестициди, пакувальні матеріали, батарейки і так далі). Такі збори встановлюються, як правило, стосовно екологічно «брудної» продукції і відходів, що характеризуються високою мірою екологічного ризику, тобто використовуються для таких видів продукції, при виробництві, споживанні і видаленні яких наноситься шкода НС. Збори або податки на товари вводяться з метою відносного збільшення цін на екологічно шкідливу продукцію. Подібними податками може обкладатися, зокрема, продукція, що містить токсичні речовини. Платежі за користування ресурсами, покликані сприяти їх раціональному використанню. Як правило, виділяються два види платежів: (а) за право користування природними ресурсами (включаючи надра, землю, воду, ліси і (б) за їх відтворення і охорону. Плата за право користування природними ресурсами орієнтована на власника цих природних ресурсів, незалежно від форми власності. Вона є формою вилучення абсолютної ренти. Платежі за відтворення і охорону природних ресурсів служать компенсацією витрат природних ресурсів в процесі виробництва.

3 Податки і збори за забруднення НС, що мають, як правило, форму прямих платежів, заснованих на оцінках кількості і якості забруднюючих речовин, що потрапляють у НС. Подібні податки і збори є одним з найбільш широко поширених видів зборів з винуватців забруднення. Вони надають право на викиди забруднюючих речовин в повітря, скидання у водні об'єкти, забруднення ґрунту, на шуми, а також на діяльність, пов'язану з управлінням відходами виробництва. Податки за забруднення НС покликані покласти на забруднювача соціальну вартість забруднення, яке він викликає, а також

заохотити його до того, щоб узяти на себе тягар відповідних витрат, пов'язаних із забрудненням.

Як свідчить досвід розвинених країн, подібні нарахування можуть бути ефективними на практиці тільки у разі їх тарифікації. Для реального впливу ця тарифікація повинна стимулювати забруднювача скоротити об'єм скидань, викидів і відходів, джерелом яких він є, до рівня, коли єдина сума збору відповідає граничній вартості очисних робіт, необхідних для забезпечення дотримання норм якості НС. Тільки в цьому випадку екологічні податки робитимуть стимулюючий ефект.

Природоохоронні субсидії, екологічні інвестиції, дотації природоохоронних заходів, позики під знижений відсоток охоплюють усі форми прямої фінансової допомоги забруднювачам або користувачам природних ресурсів, наприклад, у вигляді грантів, м'яких позик, податкових пільг, прискореній амортизації і тому подібне. Зазвичай надаються об'єктам-забруднювачам за умови скорочення ними дії на НС.

4 Заставна (чи заставно-поворотна) система, суть якої полягає в необхідності внесення застави при придбанні товарів, що є потенційними забруднювачами НС. Запорука повертається при поверненні товарів або їх залишків. Система запоруки виконує функцію платежів, стимулюючих повторне використання і вторинну переробку (наприклад, для люмінесцентних ламп, шин, акумуляторів і т. п.). При цьому користувачі платять підвищену плату, яка відшкодовується їм після того, як продукт повернений в систему збору, утилізації і повторного використання. Ці види платежів уперше були встановлені у виробництві прохолодних напоїв, створюючи стимули до добровільного повернення пляшок, банок і тому подібне.

5 Плата за екологічні порушення має сенс штрафу і застосовується до забруднювачів, що не виконують вимоги природоохоронного законодавства. Вона може визначатися по-різному, наприклад, на базі збитку або прибутку, отриманого із-за недотримання екологічних вимог. У будь-якому разі рівень цієї плати має бути порівнянний з реальною оцінкою екологічного збитку, що наноситься об'єктом-забруднювачем.

6 Екологічне страхування як один з можливих шляхів відвертання або пом'якшення наслідків аварій і катастроф, що завдають збитку НС. Воно сприяє підвищенню відповідальності підприємств-джерел підвищеного екологічного ризику за спричинення шкоди у зв'язку з надзвичайними ситуаціями (аварія, технічний збій або стихійне лихо), що призводять до забруднення навколишнього середовища.

7 Формування екологічних фондів, засоби яких йдуть переважно на природоохоронні цілі. Подібні фонди створюються, як правило, за рахунок екологічних платежів і податків і мають перерозподільний характер. Засоби цих фондів використовуються в основному на природоохоронні заходи конкретних об'єктів-забруднювачів або на поліпшення екологічної обстановки в країні в цілому. Тим самим екологічні фонди виступають механізмом координації природоохоронної діяльності відповідно до спільних цілей екологічної

політики на різних рівнях управління - від національного до місцевого.

8 Екологізація податкової системи за допомогою введення податкових механізмів, що дозволяють скорочувати забруднення НС і стимулювати впровадження ресурсозберігаючих і маловідходних технологій (наприклад, підвищені акцизи на низькоякісний бензин та ін.). У багатьох розвинених країнах відбувається «позеленіння» податкової системи, тобто переорієнтація її на ОНС і ефективніше використання ресурсів. Найбільше поширення отримали «вуглецевий» і «сірчаний» податки, а також податки на тару, що примушує забруднювачів виділяти кошти на переробку відходів і створювати системи рециркуляції.

9 Державні інвестиції в охорону навколишнього середовища, державні закупівлі товарів природоохоронного призначення, створення різних типів природних територій, що особливо охороняються, організація і проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень в області природокористування.

10 Різні пільги, в т. ч. пільгові кредити, пільги на нове будівництво, пільги при використанні екологічно безпечних технологій і інші. Наприклад, в європейських країнах практикується міра зі зниження податкових ставок або представлення пільгових державних субсидій для підприємств, які йдуть шляхом переобладнання опалювальних систем для скорочення пило газових викидів.

11 Адміністративні платежі, що включають плату за видачу ліцензій, формування систем компенсації або екологічних квот, а також гранично допустимих рівнів забруднення.

Як правило, в різних країнах сукупність заходів, що становлять державну екологічну політику, включає і адміністративні і економічні заходи. Проте, залежно від переваження заходів того або іншого характеру визначається тип ЕП - переважно адміністративний, фінансово-економічний або змішаний. Так, вважається, що переважно адміністративний тип державної економічної політики характерний для Японії, передусім, завдяки дуже сильному екологічному законодавству, що охоплює по суті усі сторони можливої дії на НС, детальному відробітку технології проведення процедур екологічних експертиз і екологічного аудиту і так далі. Фінансово-економічний тип ЕП властивий більшості країн Західної Європи (Великобританії, Франції, ФРН, Швеції і іншим), де основний упор робиться на використанні економічних методів. І, нарешті, змішаний тип еко політики властивий США і Канаді, в яких традиційно сильні і адміністративні і економічні методи екологічного регулювання. Останніми роками формування економічного механізму державного управління в природокористуванні розвинених країн характеризується зміщенням акцентів з адміністративних на економічні.

Визначено, що охарактеризовані методи державного управління у сфері екологізації економіки останніми роками тісно переплітаються із заходами переходу до «зеленої» економіки, націленої на економічний розвиток і збереження природного капіталу, розробку і реалізацію адресних програм

стимулювання інвестицій в «зелені» інновації, енергозберігаючі і екологічно безпечні технології, раціональне використання природних ресурсів, а також на здійснення комплексу інших заходів, що орієнтованих на облік вимог стійкого розвитку і забезпечують зростання якості життя в межах екологічних можливостей природного середовища. Відзначимо ряд слабких сторін, характерних для сформованої практики стягування платежів за негативний вплив на НС. Існуюча система екологічних платежів, що не має необхідної законодавчої бази, по суті себе вичерпала і нині грає чисто символічну роль – передусім із-за виключно *низьких базових ставок* (що становлять приблизно 10 % від ставок, прийнятих в Казахстані, Білорусії, Молдові, Грузії, і усього лише близько 2 % від ставок, що діють у більшості країн Європейського союзу).

Впровадження «зелених» технологій (що представляють по суті конкретизацію різних напрямів екологізації виробництва за пріоритетними секторами економіки) сприяє збереженню і поліпшенню НС і здоров'я людей, економії ресурсів, підвищенню ефективності виробництва і конкурентоспроможності продукції, що випускається.

В Україні до початку ХХІ століття були закладені необхідні основи для розробки і реалізації результативної екологічної політики, які, на жаль, не вдалося зберегти в подальші роки в результаті, головним чином, реорганізації природоохоронних органів в структурі виконавчої влади. Формування державної ЕП в Україні в 90-і роки аж до початку 2000-х років можна охарактеризувати як період пошуку і напрацювань нових підходів в управлінні охороною навколишнього середовища. І хоча цей пошук супроводжувався не лише певними просуваннями у справі державного екологічного управління, але і висвічував його слабкі сторони, в цілому необхідно визнати, що він благотворно впливав на загальну екологічну ситуацію в країні, створюючи передумови для виходу на траєкторію оздоровлення стану НС. Саме у цей період склалася система (як по вертикалі, так і по горизонталі) органів управління охороною навколишнього середовища і регулювання використанням природних ресурсів і почалося становлення таких важелів державного управління в області охорони навколишнього середовища, як природоохоронне законодавство; впровадження і поступове зміцнення інституту екологічної експертизи; введення принципу платності в сферу охорони навколишнього середовища і початок формування економічного механізму природокористування за допомогою введення системи платежів за використання природних ресурсів і за забруднення навколишнього середовища; розробка цільових екологічних програм державного і регіонального рівнів; контроль за дотриманням норм і стандартів в області природокористування; розвиток системи природних територій, що особливо охороняються; регулярне видання державних доповідей про стан навколишнього середовища в Україні і так далі.

Таблиця 1

Пріоритетні напрями «зеленої» економіки

Пріоритетні сектори	Зміст діяльності і основний результат
Енергетика	Технології за поновлюваними джерелами енергії (ПДЕ). Створення облаштувань зберігання енергії. Підвищення енергоефективності за рахунок скорочення енергоємності виробництва і переходу на ПДЕ. Зниження викидів газів, у тому числі парникових. Зменшення шкідливої дії на довкілля і перехід до широкого використання альтернативних способів отримання енергії. Пом'якшення наслідків зміни клімату
Утилізація відходів	Технології по управлінню відходами Зниження негативної дії на довкілля, за рахунок зменшення кількості відходів. Підвищення захищеності населення і об'єктів економіки від негативної антропогенної дії в результаті реалізації комплексу заходів по утилізації відходів
Сфера боротьби із забрудненням НС	Біо-, нано, інформаційні і комунікаційні технології. Технології по боротьбі з водним і повітряним забрудненням. Біотехнологія в області відновлення довкілля(включаючи її очищення від важких металів і хімікатів). Зростання обсягів виробництва екологічно чистих технологій і продукції. Скорочення об'єму споживаних ресурсів. Зниження негативного дії на довкілля
Виробництво екологічно чистих продуктів харчування	Органічне землеробство - нові технології в сільському господарстві, підвищення продуктивності сільськогосподарських угідь, нарощування виробництва без погіршення родючості ґрунтів і природного середовища в цілому. Відновлення земель. Вдосконалення методів зберігання сільськогосподарської продукції.
«Зелений» транспорт	Зростання обсягів виробництва екологічно чистих видів транспорту, використання альтернативних видів палива, інвестиції в громадський транспорт, орієнтований на альтернативні джерела палива. Розвиток технологій по використанню природного газу як палива для транспорту, включаючи легко рейковий (трамвай, монорейка). Використання легших матеріалів в транспортних засобах. Скорочення викидів в атмосферу.
«Зелене» будівництво	Житлобудівництво і експлуатація будівель. Землеустрій і планування територій. Енергоефективне житлове будівництво. Підвищення енергоефективності у будівлях і освітлювальних приладах. Повторне використання будівельних матеріалів і утилізація сміття. Застосування нових ізолюючих матеріалів і альтернативних джерел енергії. Поліпшення теплоізоляції будівель
Чиста вода	Раціональне використання водних ресурсів. Модернізація водної інфраструктури(включаючи греблі і водосховища) і систем водопостачання і каналізації. Доступ до якісної води. Зниження непродуктивних втрат водних ресурсів. Зниження витоків води в муніципальних системах водозабезпечення
Лісове і рибне господарство	Підвищення продуктивності лісових і рибних ресурсів. Збереження біорізноманітності лісових і водних систем

На основі аналізу системи державного управління екологічної сфери і причин деєкологізації державного управління, що склалася в Україні, у сфері охорони навколишнього середовища, висловлені пропозиції з можливих

напрямів вдосконалення організаційного механізму державної екологічної політики. Але такі заходи повинні проводитися у комплексі з заходами вдосконалення фінансового механізму природоохоронної діяльності; розвитку чинного в Україні природоохоронного законодавства; відновленню інституту екологічної експертизи; розробці адекватної системи екологічного нормування; обліку організаційних аспектів управління природоохоронною діяльністю; посиленню системи екологічної відповідальності, що склалася; регулюванню збору і переробки відходів; поширенню системи екологічного менеджменту організацій; розробці і впровадженню інноваційних інструментів в екологічній сфері, включаючи стимулювання використання екологічно чистих технологій, переорієнтації фінансування на «зелені» інвестиції та ін. Незадовільне розв'язання екологічних проблем, яка придбала за останні роки характер стійкої тенденції, веде до їх постійного накопичення, а з урахуванням додавання нових проблем обумовлює екологічне перевантаження в межах територій ряду регіонів країни, особливо з високою концентрацією виробництва і населення. Результатом такої ситуації є ускладнення рішення проблем підвищення якості життя людей і зниження захворюваності і смертності, пов'язаних з екологічними чинниками.

У сучасних умовах соціально-економічного розвитку для вирішення складних екологічних проблем в Україні потрібна система тісно взаємозв'язаних способів і заходів охорони навколишнього середовища. Разом із заходами технологічного, організаційно, правового, економічного і інформаційного характеру важливі дієві заходи юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.

У третьому розділі – *«Основні напрями вдосконалення державного управління формування екологічної політики»* - визначено шляхи ефективного впровадження фінансового механізму державного управління екологічної політики, окреслено стратегічні напрями удосконалення організаційного механізму державного управління охороною довкілля, обґрунтовано основні напрями формування комплексного механізму державного управління екологічної політики.

Визначено, що одним з найважливіших інструментів управління екологічною сферою регіону і прогнозування її стану є стратегічне планування. Процес стратегічного планування забезпечує базу для управління регіоном як в цілому, так і його окремими сферами, включаючи екологічну. Загострення екологічних проблем підвищує вимоги регіоналізації екологічної політики, впорядкування і управління природокористуванням в довгостроковій перспективі. У зв'язку з цим стає актуальною необхідність розробки ефективної стратегії природоохоронної діяльності в регіоні.

Запропоновані основні методологічні і методичні основи формування стратегії охорони навколишнього середовища в регіоні, включаючи визначення екологічної місії регіону і його екологічного образу майбутнього, постановку пріоритетних цілей і завдань і вибір можливих шляхів їх рішення, деталізацію

завдань в конкретних проектах і програмах, вироблення механізму їх реалізації, аналіз і оцінку результатів і наслідків реалізації програм.

Викладена методологія прогнозування екологічної сфери в регіоні відповідно до принципів системи державного управління і розробки екологічних програм. Розглянуті елементи системи стратегічного планування в Україні, включаючи прогнозування соціально-економічного розвитку, програмно-цільове планування і стратегічний контроль.

Реалізація запропонованого підходу при розробці стратегії охорони навколишнього середовища регіонів дозволила отримати певні результати і висловити наступні пропозиції:

1) на основі виконаного аналізу початкового стану навколишнього середовища в регіоні виявлені основні чинники, що впливають на формування екологічної ситуації, і виникаючі екологічні проблеми; проаналізовані особливості формування екологічної ситуації в регіоні;

2) сформульовані основні виклики в області формування сприятливої екологічної ситуації в регіонах країни, на основі чого позначений екологічний образ майбутнього даного регіону;

3) сформульовані найважливіші напрями формування природоохоронної стратегії і проаналізовані основні чинники її формування, включаючи просторовий, виробничий і організаційний аспекти; визначені мета, завдання і стратегічні пріоритети в області охорони навколишнього середовища (атмосферо охоронна діяльність, раціоналізація використання водних ресурсів і охорони водних об'єктів, освіта і поведінка з відходами);

4) проаналізовані можливі варіанти рішення проблем, їх переваги і ризики, що виникають в умовах можливої реалізації різних варіантів рішення екологічних проблем при формуванні екологічного сценарію стратегії соціально економічного розвитку регіону; показані можливості і обмеження відповідних варіантів;

5) запропонована система, яка складає основу стратегії природоохоронної діяльності регіону і, відповідно, визначає основні напрями вдосконалення системи екологічного регулювання в регіоні, що забезпечує мінімізацію негативного впливу антропогенної діяльності на НС і в цілому екологічну безпеку розвитку економіки регіону;

6) представлені очікувані результати реалізації природоохоронних заходів програми і висловлені бажані результати їх здійснення;

7) запропонована система критеріїв і показників (загальних і приватних), які можна використати не лише для оцінки стану екологічної ситуації в регіоні, виявлення її «больових точок», але і для оцінки результативності наміченої діяльності при реалізації екологічної стратегії. Запропонований перелік цільових екологічних індикаторів відбиває стратегічні екологічні пріоритети і ключові екологічні проблеми, що стоять перед керівництвом і населенням регіонів. Вона призначена для використання регіональними органами управління в якості інструменту моніторингу діяльності у сфері забезпечення стійкого розвитку регіонів. Це дасть можливість здійснювати своєчасне

доопрацювання і коригування програми, спрямоване на досягнення екологічних цілей, у тому випадку, якщо ця діяльність буде недостатньо ефективною.

Окреслено коло проблем, пов'язаних з реалізацією регіональних екологічних програм. Обґрунтований вибір стратегічних напрямів природоохоронної діяльності в регіоні, що забезпечують формування реальної тенденції поступового поліпшення екологічної обстановки в області. Висловлені рекомендації з формування комплексного механізму управління регіональною еколого-економічною системою. Проаналізовані умови реалізації природоохоронної стратегії в регіоні, включаючи проблеми створення економічного інструментарію стимулювання, правове забезпечення екологічної політики, що склалося, особливості фінансування природоохоронної діяльності в Україні і інноваційні аспекти екологічної безпеки розвитку економіки.

Комплексний механізм реалізації природоохоронних заходів стратегії і регіональної програми вимагає проведення певного комплексу правових, економічних, організаційних, інформаційних і інших заходів, що є складовою частиною загальнодержавної екологічної політики. Він повинен включати заходи, що робляться на рівні держави у взаємодії з органами місцевого самоврядування. Основні напрями охорони навколишнього середовища в регіонах здійснюються відповідно до загальних принципів державної політики в цій області. Досягнення сприятливої екологічної ситуації як необхідної умови гідної якості життя і здоров'я людей можливо лише за умови забезпечення узгодженості дій регіональних органів влади, бізнесу і громадськості у сфері ОНС.

Основні напрями формування комплексного механізму реалізації регіональних програм як на державному, так і регіональному рівнях повинні, на наш погляд, передбачати наступні заходи.

1 Посилення природоохоронних органів, розширення можливостей і повноважень регіональної влади і органів місцевого самоврядування в області ОНС і раціонального використання природних ресурсів. Оптимізація системи управління якістю НС, спрямована передусім на мінімізацію забруднення повітряного і водного басейнів.

2 Розвиток економічного механізму стимулювання раціонального природокористування і ОНС, стимулювання і підтримка екологічно відповідального бізнесу. Відновлення економічних регуляторів в екологічній сфері, передусім врегулювання і вдосконалення системи екологічних платежів, введення рентних платежів за користування природними ресурсами.

3 Збільшення витрат на ОНС з усіх можливих джерел фінансування (передусім, за рахунок власних засобів підприємств і організацій).

Комплексний механізм реалізації екологічної стратегії				
Економічний інструментарій стимулювання ПОС	Правове забезпечення	Система фінансування ПОС	Облік інноваційних аспектів екобезпеки	Організація управління, координація і контроль
Платність природокористування; відшкодування шкоди, завданої НС; ефективна система екологічних платежів; стимулювання і підтримка екологічно відповідального бізнесу; впровадження механізмів пільгового оподаткування і кредитування; прискорена амортизація основних природоохоронних фондів; встановлення певного порядку фінансування природоохоронних заходів; впровадження економічних стимулів для здійснення природоохоронної діяльності та ін.	Подолання декларативного характеру екоправа і прогалин в ньому; повніша розробка підзаконних актів; подолання ізолюваності екоправа від ін. блоків законодавства; правове забезпечення заходів програм і ін.	Врегулювання та вдосконалення системи екологічних платежів за негативний вплив на НС і їх цільове використання; збільшення держ. і приватних інвестицій в охорону НС; організація екофондів; вдосконалення системи платежів за користування природними ресурсами та ін.	Створення інструментарію еколого-інноваційної діяльності; впровадження екологічних інноваційних технологій; створення екодевелопмента; стимулювання розвитку ринків екологічних послуг, екологічно чистої продукції та технологій; впровадження систем екологічного менеджменту на промислових підприємствах і т.п.	Посилення природоохоронних органів, повноважень регіон. влади і органів МСВ в сфері ОНС і рац. використання природних ресурсів; створення спеціального органу управління, наділеного необхідними правами і обов'язками по регулюванню і координації заходів програми; державна екологічна експертиза; екол. контроль; екомоніторинг і ін.

Рис. 2. Комплексний механізм реалізації екологічної стратегії

4 Врегулювання і вдосконалення системи екологічних платежів.

5 Вдосконалення нормативно-правової бази, формування нормативно-правового поля, адекватного економічній і екологічній ситуації, що складається.

6 Заходи з відновлення обов'язковості державної екологічної експертизи проектів нового будівництва як фактично єдиного легітимного інструменту для підприємств демонстрації суспільству своєї екологічної спроможності.

7 Відвертання руйнування системи екологічного контролю і екологічного моніторингу, формування системи інформування населення про стан НС.

8 Розвиток системи природних територій, що особливо охороняються.

9 Екологічне виховання і освіта населення, підвищення рівня екологічної свідомості і екологічної культури як основи екологічного благополуччя країни.

Реалізація стратегій природоохоронної діяльності заснована на принципі єдиного управління та координації діяльності всіх учасників її здійснення, що дозволяє забезпечувати аналіз виконання заходів, а також вживати оперативних заходів по їх коригуванню.

ВИСНОВКИ

У дослідженні запропоновано розв'язання актуального для науки державного управління завдання розробки теоретичних засад та обґрунтування науково-прикладних рекомендацій з удосконалення механізмів державного управління формуванням екологічної політики.

Отримані у процесі дослідження результати підтверджують загальну методологію, покладену в його основу, а реалізована мета і завдання дослідження дають можливість дійти в дисертації таких висновків:

1. Охарактеризовано соціально-економічний розвиток державного управління природоохоронної діяльності та взаємодії суспільства і природи в історичному аспекті, що дозволило сформулювати три основні парадигми - споживчу; обмежувальну; інтегровану - і виділити чинники, що зумовили їх формування. Показана суть концепцій меж зростання і стійкого розвитку і зроблений висновок про те, що сучасні екологічні виклики і загрози ставлять перед суспільством нові завдання і вимагають вибору нових пріоритетів, заснованих на принципах стійкого розвитку і «зеленої» економіки, відповідно до яких економічне зростання і підвищення добробуту людей повинні відбуватися при одночасному зниженні негативної дії на НС. Іншими словами, економічне зростання і НС являються взаємодоповнюючими стратегіями. Обґрунтована необхідність стратегічної оцінки дії на НС, що враховує синергетичний ефект господарської діяльності, а також реалізації принципу асиміляційних можливостей НС при веденні господарської діяльності.

2. Систематизовано зарубіжний досвід впровадження механізмів державного управління екологічної політики. Визначено, що формування ефективної системи державного управління в екологічній сфері вимагає вивчення зарубіжного досвіду, виявлення специфічних особливостей і причин, що визначають вибір конкретних інструментів державного управління. Накопичений досвід (у тому числі організаційний) і практика проведення природоохоронної діяльності в європейських країнах можуть бути особливо

корисними для нашої держави. На сучасному етапі розвитку для української державно-управлінської науки видається корисним вивчення зарубіжного теоретичного і практичного досвіду, що мається, в області розробки комплексного механізму реалізації екологічної політики, комплексному дослідженні проблем просторової економіки і охорони навколишнього середовища; розвитку і розширенні методів аналізу взаємодії НС і інших елементів території; еколого-орієнтованому розвитку територіальних господарських систем.

3. Проаналізовано організаційний механізм державного управління екологічної політики. Запропоновані методичні основи аналізу впливу екологічних чинників на розвиток і формування територіальних господарських систем, особливістю яких є комплексний облік причинно-наслідкових зв'язків від джерел впливу до його видів, подальших змін в стані природного середовища і наслідків змін. Показано, що мінімізація негативного впливу на НС можлива лише на основі взаємозв'язку екологізації економіки і екологізації інструментів управління.

4. Обґрунтовано шляхи ефективного впровадження фінансового механізму державного управління екологічної політики. Запропоновані методичні основи аналізу впливу екологічних чинників на розвиток і формування територіальних господарських систем, особливістю яких є комплексний облік причинно-наслідкових зв'язків від джерел впливу до його видів, подальших змін в стані природного середовища і наслідків змін. Показано, що мінімізація негативного впливу на НС можлива лише на основі взаємозв'язку екологізації економіки і екологізації інструментів фінансового механізму державного управління.

5. Окреслено стратегічні напрями удосконалення організаційного механізму державного управління охороною довкілля. Охарактеризовано стійкий розвиток територіальної економічної системи знаходиться в тісному взаємозв'язку з регулюванням еколого-економічних стосунків та порядок функціонування та розвитку організаційного механізму державного управління охороною довкілля, що покликаний вирішити основні протиріччя у відносинах між людиною та навколишнім природним середовищем у контексті реалізації нової державної політики, яка, з одного боку, тісно пов'язана зі становленням основних напрямів деєкологізації державного управління і актуальних сучасних екологічних проблем., а з другого – базується на обліку еколого-економічних взаємодій при прогнозуванні розвитку території і дозволяє здійснити усебічний і досить детальний аналіз екологічних наслідків реалізації господарських рішень з урахуванням специфіки просторового, виробничого, організаційно-технологічного і управлінського аспектів формування екологічної ситуації в регіоні;

6. Визначено основні напрями формування комплексного механізму державного управління екологічної політики. Розроблений комплексний механізм до прогнозування еколого-економічного розвитку окремої території і розширений інструментарій аналізу еколого-економічних взаємодій, який, на відміну від відомих підходів, дозволяє здійснити прогнозування різних

сценаріїв розвитку соціо-еколого-економічних систем, врахувати широке коло екологічних проблем і міри попереджувального характеру по дотриманню екологічних вимог. Тим самим він дозволяє отримати комплексну соціо-еколого-економічну оцінку стану територій і забезпечує інформаційну базу для більше обґрунтованих управлінських рішень в екологічній сфері відповідних територій.

Комплексний механізм реалізації природоохоронних заходів вимагає проведення певного комплексу правових, економічних, організаційних, інформаційних і інших заходів, що є складовою частиною загальнодержавної екологічної політики.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Павлій Н. І. Фінансовий механізм забезпечення еколого-орієнтованого розвитку України. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. (Серія «Державне управління»). 2017. Вип. 2 (11). С.89-94.
2. Павлій Н. І. Особливості державного управління еколого-економічним районуванням територій. *Право та державне управління*. 2019. – № 3. С. 171-175.
3. Павлій Н. І. Формування системи індикаторів державної підтримки сталого еколого-економічного розвитку. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2019. № 13. С. 69-72.
4. Павлій Н. І. Напрями вдосконалення економічного механізму природоохоронної діяльності. *Вісник Національного університету цивільного захисту України* (Серія «Державне управління»). 2019. Вип. 2 (11). С. 196-201.
5. Павлій Н. І. Фінансовий механізм раціоналізації природоохоронної діяльності на державному рівні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 19. С. 82-84.
6. Павлій Н. І. Особливості державного регулювання економіки з метою забезпечення природоохоронної діяльності. *Держава та регіони: наук.-вироб. жур. Запоріжжя: КПУ*. 2019. № 3. С. 92-95.

Публікації в закордонних наукових виданнях за фахом:

7. Павлій Н. И. Проблемы и перспективы развития эколого-экономических механизмов в государственном управлении. *East Journal of Security Studies*. № 1. 2018. pp. 23-28.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Павлій Н.І. Соціально-економічний розвиток і парадигми природоохоронної діяльності. *Публічне управління в системі координат: демократія, децентралізація, місцеве самоврядування: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції* (18 жовтня 2019 року,

Мелітополь, Україна) / відп. ред. Ортіна Г.В. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2019. С. 220-223.

9. Павлій Н.І. Міжнародний досвід удосконалення державних механізмів в сфері екологічної політики. *«Формування ефективних механізмів державного управління та менеджменту в умовах сучасної економіки: теорія та практика» Матеріали VII Міжнародної заочної науково-практичної конференції*, 29 листопада 2019 р. (м. Запоріжжя). С.103-106.

10. Павлій Н.І. Цілі, завдання, а також заходи по вдосконаленню фінансового механізму охорони довкілля. *Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*, 18–19 березня 2020 р. / за заг. ред. В. П. Садкового. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2020. С. 73-76.

АНОТАЦІЯ

Павлій Н.І. – Механізми удосконалення державної екологічної політики. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління – Національний університет цивільного захисту України. – Харків, 2021.

В дисертації здійснено обґрунтування теоретичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів державного управління формуванням екологічної політики.

Досягнення визначеної мети дисертаційного дослідження зумовило необхідність охарактеризувати соціально-економічний розвиток державного управління природоохоронної діяльності, та систематизувати зарубіжний досвід впровадження механізмів державного управління екологічної політики. Було проаналізовано організаційний механізм державного управління екологічної політики, та обґрунтовано шляхи ефективного впровадження фінансового механізму державного управління екологічної політики, окреслено стратегічні напрями удосконалення організаційного механізму державного управління охороною довкілля.

У ході проведеного дослідження було визначено основні напрями формування комплексного механізму державного управління екологічної політики. Методологічну основу роботи становлять загальнонаукові прийоми досліджень і спеціальні методи, що ґрунтуються на сучасних наукових засадах управлінської, економічної і споріднених з ними наук. В основу методології дослідження було покладено системний підхід, методологічна специфіка якого визначається тим, що він орієнтує дослідження на розкриття цілісності об'єкта і механізмів, що її забезпечують, на виділення різноманітних типів зв'язків складного об'єкта і зведення їх у єдину теоретичну картину. Автором використано низку наукових методів, які дали змогу сформулювати гіпотезу дослідження, побудувати евристичні моделі охарактеризувати понятійний апарат державного управління формуванням екологічної політики.

Інформаційну базу дисертаційного дослідження становили нормативно-правові акти, праці зарубіжних і вітчизняних учених, Інтернет-ресурси, статистична інформація Державного комітету статистики України та інших центральних органів виконавчої влади.

Таким чином, у дослідженні запропоновано розв'язання актуального для науки державного управління завдання розробки теоретичних засад та обґрунтування науково-прикладних рекомендацій з удосконалення механізмів державного управління формуванням екологічної політики.

Ключові слова: державне управління, механізми державного управління, навколишнє екологічне середовище, глобальне управління екологічною безпекою, державна політика щодо навколишнього середовища, комплексний механізм державного управління, фінансовий механізм державного управління, організаційний механізм державного управління.

SUMMARY

Pavlii N.I. – Mechanisms for improving state environmental policy.
Qualifying scientific paper, as the manuscript.

Thesis for the scientific degree of a candidate of science in public administration, speciality 25.00.02 – mechanisms of public administration. – National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv, 2021.

Substantiation of the theoretical basis and development of practical recommendations on improvement of mechanisms of public administration of environmental policy has been carried out in the thesis.

Achievement of the defined objective of the thesis research has necessitated to characterize the socio-economic development of public administration of environmental activity as well as to systematize the foreign experience of implementing the mechanisms of public administration of environmental policy. The organizational mechanism of public administration of environmental policy has been analysed, the ways of effective implementation of the financial mechanism of public administration of environmental policy has been substantiated, the strategic directions of improvement of the organizational mechanism of public administration of environmental policy has been outlined.

During the research, the main directions of the complex mechanism of public administration of environmental policy formation has been defined.

The object of the research is public administration of environmental policy, the subject of the research is the mechanisms of public administration of environmental policy formation.

General scientific research methods and special methods based on modern scientific principles of management, economics and related sciences have made the methodological basis of the thesis research. The methodology of the research has been also based on a systematic approach, the methodological specificity of which is determined by focusing on the object and its mechanisms, on highlighting the various types of connections of a complex object and bringing them into a single theoretical

picture. The author has used a number of scientific methods, in particular: hypothetical-deductive method of the thesis methodology formation, which has allowed to formulate a research hypothesis, to build heuristic models to characterize the conceptual apparatus of public administration of environmental policy formation.

Deductive proof of the research hypothesis has not only confirmed the correctness of its methodology, the validity of the conclusions, but also has made it possible to put forward and verify practical recommendations for improving the object under study; structural and functional analysis, the essence of which is in identification of the system elements of mechanisms of public administration of environmental policy formation; a number of comparative methods that have provided an opportunity to analyse the standards of public administration of environmental policy; statistical method that have allowed to reveal the real and exact facts of the state of the object under study; prognostic method, which has been used to determine more distant prospects for its development; theoretical and conceptual method that has defined the direction of research, embodied in the analysis of functions, structure and parameters of the object, and has allowed to identify, comprehend, describe and compare the role of mechanisms of public administration of environmental policy, to clarify their functions in each of the subsystems, to estimate the results of administrative influence, to reveal the prospects and mechanisms.

Legal regulations, works of foreign and domestic scientists, the Internet resources, statistical information of the State Statistics Committee of Ukraine and other central executive bodies have made the information base of the research.

Thus, the study proposes the solution of the problem of the theoretical principles development relevant to the science of public administration and substantiation of scientific and applied recommendations for improving the mechanisms of public administration of environmental policy formation.

The results obtained during the research have confirmed the general methodology underlying it, as well as the objective and tasks realized have given the opportunity to achieve logical conclusions.

Key words: public administration, mechanisms of public administration, environment, global management of ecological safety, public administration of environmental policy, complex mechanism of public administration, financial mechanism of public administration, organizational mechanism of public administration.

Відповідальний за друк *Коврегін В.В.*

Підписано до друку 15.12.2020 р.
Формат 60х84 $\frac{1}{16}$. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Таймс. Тираж 100 прим.

Віддруковано з оригінал-макета в друкарні ФОП Леонов Д.С.
61023, м. Харків, вул. Весніна, 12, тел. (057) 717-28-80.